

Сумський державний університет

**ОСОБИСТІТЬ, СУСПІЛЬСТВО, ДЕРЖАВА:
ПРОБЛЕМИ МИНУЛОГО І СЬОГОДЕННЯ**

Матеріали
II Міжнародної науково-практичної конференції
У двох частинах
Частина 2
(Суми, 18 квітня 2016 року)

Суми
Сумський державний університет
2016

Режим доступу: http://libgonchar.org/index.php?option=com_content&view=article&id=166%3Aq---q---&catid=130&Itemid=27&lang=uk (звернення 10.11.2015 р.).

9. Невмержицкая А. Большой русский альбом: [Публікації] / А. Невмержицкая. – Електронний ресурс. – [Харків: БРА, 2005 – 2015]. – Режим доступу: <http://www.rusalbom.ru/articles/default/volodarsky-articles-7.html> (звернення 10.11.2015 р.).

Горопаха Б., студ. гр. ЛС- 514
наук. керівник – к.і.н., доц. *Н.В. Лобко*

Почаївська лавра очима Т.Г.Шевченка

Багато людей бачать Почаївську лавру своїми очима по різному , в певних ракурсах, зрозумілих кожному потребностям які відчуває та чи інша особа , тому хочеться розповісти як бачив Почаївську лавру Шевченко, коли відвідував Почаїв, що він відчував знаходячись біля такої великої святині . А також який неоцінений фольклорний багаж народності та традиційної української релігійності перейняв від місцевих жителів.

Головні цілі подорожі на Волинь, які ставив Шевченко перед собою, за завданнями Археографічної комісії (здійсненої 1846 р.), – були відвідини Почаївської лаври й замальовка її видів .

Тодішній Почаїв – невеличке містечко в Кременецькому повіті, що нараховувало 109 будинків і 922 мешканці; майже половину останніх становили євреї. Життя Почаєва значною мірою визначалося існуванням лаври, яка піднімалась над містечком.

Історія монастиря починається не раніше кінця XVI ст. 14 листопада 1597 р. власниця Почаєва Ганна

Гойська, вдова луцького земського судді, фундувала тут монастир, про що видала відповідний лист .

За легендарною традицією, того самого року вона перенесла також сюди чудотворну ікону Богородиці, перед якою ніби зцілювся її брат, сліпий від народження. Зараз ця ікона є головною святинею лаври Велику роль у розвитку Почаївської обителі відіграв багатолітній її ігумен Іов Залізо.

У другій половині XVIII ст. споруджується архітектурний ансамбль Почаївського монастиря, який і сьогодні визначає обличчя цієї обителі. Здійснено це було за значної фінансової підтримки графа Миколи Потоцького.

У середині 40-их рр. XIX століття Почаївську лавру відвідали видатні діячі українського національного відродження М. Костомаров і Т. Шевченко. Тоді тут ще зберігалось чимало «пережитків уніатства». На це вказує Костомаров у «Автобіографії», описуючи свою подорож до Почаєва.

Тарас Шевченко прибув до Почаєва, виконуючи завдання Київської археографічної комісії, не пізніше 20 жовтня 1846 р. Існує версія, ніби Шевченка поселили в архієрейському будинку, де розміщували найповажніших гостей. Цей будинок зображений на двох акварелях, намальованих Шевченком у Почаєві. Та більш вірогідною є думка, що Кобзар оселився в новому будинку для прочан, відкритому в липні 1846 р. Ця споруда знаходилася біля підніжжя пагорба при в'їзді в лавру. Крім загальних номерів, тут були й окремі кімнати, одну з яких і могли відвести гостеві. Очевидно, з цього будинку він намалював акварель «Почаївська лавра зі сходу». Як свідчить колишній столяр Почаївської лаври Іван Сидорович Станкевич, він ніби бачив у книзі для почесних

гостей цього будинку власноручний підпис Шевченка і дописку «На храм три рубля серебром подаю».

Цим числом були датовані записи в його робочому альбомі деяких пісень, зокрема – «Гиля – гиля селезень », «Ой , пила , вихилила ...», «Ой, у саду, саду...», а також уривка сороміцької пісні «Ой швець коло мене ...» записаних у Почаєві. Шевченко мав зробити для Археографічної комісії малюнки Почаївської лаври — передусім її зовнішній і внутрішній вигляд, а також вигляд із тераси на околиці. Для Шевченка це не було складним завданням. Подібні роботи він неодноразово виконував. У Почаєві він намалював чотири акварелі, два ескізи та начерк олівцем. Незважаючи на те, що це ніби були «технічні роботи», вони ще раз продемонстрували великий талант Шевченка, а також засвідчили, що надійшов новий етап у його творчості як живописця. Почаїв, без сумніву, справив враження на Кобзаря. Це містечко й надалі фігурує в кількох його творах.

На акварелі «Почаївська лавра з півдня» дуже добре показані привабливі архітектурні риси лаврського комплексу.

На тлі погожого осіннього неба чітко вималюваний Успенський собор, до якого примикають монастирські споруди. Пожовклі каштани й рівна стрічка огорожі ніби зв'язують у єдине ціле цей величний ансамбль. Як різучий контраст йому виступають дві убогі хатинки-мазанки на передньому плані. Кількома вмiлими штрихами художник створює відчуття запустіння, бідності чи навіть біди — похилений тин, розчинені ворота, пусте подвір'я, засохле дерево. Здається, тут життя завмерло. Це ніби підтверджує одинока фігура прочанина в довгому одязі, що теж фігурує на передньому плані , що йде повз занедбані хати стежкою до лаври. Доповненням до такого «соціального контрасту»

є контраст кольорів. Яскраве й «легке» світло осіннього сонця контрастує з довгими холодними тінями.

Зовнішній вигляд монастирських приміщень також зображений на акварелі «Почаївська лавра зі сходу». Ця робота є чимось середнім між пейзажем та жанровим малюнком. На цій акварелі лаврський ансамбль не є домінуючим, він знаходиться на задньому плані, служить таким собі фоном при зображенні містечкової вулички. На передньому плані, посеред вулиці на горбку, височить дерев'яний хрест із зображенням розіп'ятого Ісуса Христа. Хрест обнесений ажурною огорожею. Зліва ще один хрест. Але вже кам'яний, зі скісними кінцями, загрузлий у землю. Майже паралельно біля хреста дві велетенські тополі, що похилилися під подувом сильного вітру. Вони разом із багрянницею на хресті, що тріпоче, створюють відчуття неспокою. Якась малопомітна суєтність відчувається в рухах кількох перехожих, що знаходяться на вулиці. Чим далі углиб картини, тим, здавалося б, цей неспокій розвіюється. Там на фоні неба видніються шпилі Успенського собору, які творять відчуття стабільності. Але ця стабільність якась оманлива. Здається, ще трошки і ці високі вежі опиняться в загальному коловороті.

Надзвичайно цікавою є акварель «Вид на околиці з тераси Почаївської лаври». На передньому плані художник зобразив частину тераси перед Успенським собором із фрагментом цього храму. Тут же масивні фігури двох рудобородих ченців у високих клобуках. Однак передній план у картині губиться. Погляд глядача ніби при магнічений до силуету гори на задньому плані, за горизонт утікають лінії горбистого рельєфу. Рух углибину, десь у напрямку Підкаменя, підкреслено жестом руки одного з ченців, а також різким перспективним скороченням парпету тераси з поряд декоративних ліхтареподібних ваз.

Цей рух посилюється чергуванням світлих і темних плям у зображенні ландшафту.

Шевченко також намалював внутрішній вигляд Успенського собору Почаївської лаври. На цій акварелі м'яке сонячне світло падає згори вниз, зі сходу. Права стіна затемнена. Очевидно, цей малюнок Шевченко робив до обіду, коли собор був зачинений для прочан. Собор майже безлюдний. Лише на передньому плані бачимо постать жінки, яка навколішки молиться іконі Богородиці. Біля стін кілька фігур ченців. Також їхня невелика групка знаходиться біля іконостасу. Проте всі вони, за винятком хіба що жінки, губляться у просторовій величі храму. Зображення інтер'єру собору виконане у золотистих теплих тонах. Щоб зберегти цілісність цього зображення, Шевченко зробив стіни й арки чистими від розписів та орнаментів. Виділяються тільки ікони в різьблених рамах та капітелі пілястр.

Діяльність Кобзаря в Почаєві не звелася лише до малювання Почаївської лаври. Тут він, як зазначалося, записав ряд фольклорних творів.

Згадки про Почаїв зустрічаються в творах Шевченка, написаних після волинської подорожі. У поемі «Петрусь», написаній на засланні десь 1850 року, є такий сюжет: героїня, молода панянка, вийшовши заміж за старого генерала, їде по святих місцях молитися, просить, щоб помер її чоловік, а вона могла зійтися з молодим хлопцем Петрусем. Цими святими місцями є Київ та Почаїв. У другому, значно відредагованому варіанті поеми звучать такі слова:

*У Київ їздила, молилась,
Аж у Почаєві була.
Чудовная не помогла,
Не помогла святая сила.*

*А ти аж плакала, молилась
Та й занехаяла. Везла
Назад гадюку в серці люту
Та трошки в пляшечці отрути*

Шевченко спеціально згадує «чудовною», тобто чудотворну ікону Почаївської Божої Матері.

У дещо іншому контексті згадка про Почаїв звучить у повісті «Варнак», написаній орієнтовно в 1853 р. Герой повісті, бажаючи покинути розбійницьке життя, збирається «пуститься прямо в Почаєв помолитися святою Заступнице Почаевской», що він і робить. Отже, можна не сумніватися, що Почаїв справив на Шевченка велике враження.

Зі всього вище сказаного , можна зробити висновок, що перебування Шевченка в Почаєві справило на нього не однозначний вплив. З однієї сторони – монастир був для нього святиною традиційної української релігійності, який він шанував, а з іншої, Кобзар не міг не бачити, що святиня перетворилася в інституцію українського православ'я зі всіма його вадами . Напевно, і звідси намагання Шевченка відійти від лаври й протиставити її «народному», «простолюдному» Почаєву, як на мене йому вдалося досягнути своєї поставленої мети і певного розуміння між нами простими людьми, які не підвладні нікому, окрім, самих себе та свого світогляду .